

PÁL ZOLTÁN

UTAK A FUTBALLPÁLYÁRÓL A HÍDRA

Borsi-Kálmán Béla: *Megközelítések II. Tanulmányok, esszék, beszélgetések*, Lucidus Kiadó, Kisebbségkutató Könyvek, Budapest, 2012, 256 oldal

Borsi-Kálmán Béla új könyvének olvasása közben eszünkbe jutnak Kovács Imrének, az egyik legjelentősebb népi írónak szavai a *Híd* című folyóirat első (1937-es) számából: „Ennek a lapnak az élén szimbolikus név áll, partokat akar összekötni és népeket akar közelebb hozni egymáshoz [...] a Híd írógárdája nem a napi politika eszközeivel méri az eseményeket: többre vágynak; történelmet akarnak formálni és ebben már nincs megalkuvás. E hitvány korban az elaljasodott társadalom fölé akarnak emelkedni [...]. Ez a lap híd akar lenni a szembenálló társadalmi osztályok, a szétszakadt magyarság és Közép-Európa népei között [...]”¹

Meggyőződésünk, hogy Borsi-Kálmán Béla új műve is egy ilyen híd akar lenni, hasonlóan tavalyi könyvéhez.² Ott azonban az volt a benyomásunk, hogy a sokat tapasztalt történész és diplomata³ *elsősorban* a magyar és a román nép közti szakadékot igyekezett áthidalni,⁴ a mostani kötetében inkább a magyar értelmiségi szekértáborokat próbálta *közelíteni* egymáshoz, ami szintén nagyon fontos kötelessége (lehetne) a mai magyar tollforgatóknak. Hogy mégsem az, annak számos oka van, a szerző (nem először!) rámutat arra, hogy a nyugat-európai társadalomfejlődéshez szükséges „hasznos idő” Magyarországon, a törékeny geopolitikai helyzet miatt nem adatott meg, s e befejezetlen múlt torzói, elvarratlan szociológiai és érzelmi szálai kimeríthetetlen tárházát teremtik a felelősség-áthárításnak, bűnbakképzésnek, egymásra mutogatásnak, pártoskodásnak. A szerző egy 2002-es interjújában (mely jelen kötetébe is bekerült) kimondja: célja az értelmiségi megbékélés, a tisztán tudományos, szakmai viták előmozdítása, a kényesnek minősített kérdések tisztázása.⁵

Ugyanakkor a mostani könyvben is helyet kaptak olyan írások, melyek segítséget nyújtanak a román nép hazai megismeréséhez, s közvetett módon a két nép esetleges megbékéléséhez. A szerző lendületesen mutatja be a modernkori román történelem kulcsfontosságú fél évszázadát (1828–1878). „Amikor a körülmények különlegesen szerencsés alakulása folytán a közép-kor sötétjéből egyszeriben a legújabb korban termett, és, jóllehet ellentmondásosan, mindazt elérte, amit egyáltalán el lehetett” a török uralomtól megszabaduló román nép, valamint hogy micsoda különbségek voltak a többségben lévő őshonos moldvai és havaselvi, valamint a balkáni területről bevándorolt

görög (bolgár, szerb, albán stb.) eredetű elit között, melynek tagjai azért mégiscsak sikeresen keveredtek egymással.⁶ Mindezen megállapításokhoz Borsi-Kálmán felhasznált számos román politikus (Ion Gheorghe Duca, Constantin Argetoianu, Armand Călinescu, Grigore Gafencu, Alexandru Vaida-Voevod) által írt emlékiratot, továbbá két magyar szerző által írt művet is: Oroszhegyi (Szabó) Jósa 1860–1862-ben papírra vetett, 1942-ben kiadott korképét (*Román élet. A mai oláhföld és népe természeti, történeti, közéleti, vallási, erkölcsi fogalmi, szokási s társadalmi viszonyainak rajza*), és Veress Sándor kiadatlan, az 1850-es és 1860-as években íródott, az MTA Kézirattárában őrzött művét (*Románia története*). Ez utóbbi forrással évek óta dolgozik a szerző,⁷ személyes közlése nyomán tudom, hogy tervei között szerepel az írásmű szakszerű kiadása, valószínűleg nála keresve sem lehetne jobb embert találni erre a feladatra.

Visszakanyarodva mostani művéhez, feltétlenül ki kell emelnünk Borsi-Kálmán Béla remek összefoglaló képességét. Olvasmányosan, ugyanakkor kellő tömörséggel mutatja be a látszólag különböző, de mégis összefüggő témákat, például „Nagy-Románia atyjának”, Ion C. Brătianunak kifinomult taktikai érzéssel folytatott diplomáciai manővereit az első világháború alatt,⁸ a 19. századi magyar polgári átalakulás-modernizáció francia és német mintáit,⁹ az iraki válsággal kapcsolatos washingtoni-párizsi ellentét háttérét,¹⁰ vagy akár az egész magyar történelmet.¹¹ Új könyve igencsak színes paletta: a féltucatnyi elemzésen kívül számos portrévázlatot, recenziót olvashatunk, melyek nem egyszerű könyvismertetések, sokkal inkább kisebb tanulmányok, melyek méltán kerültek (újból) kiadásra. Figyelemreméltó, ahogyan Borsi-Kálmán görcső alá veszi a jeles író-riporter, Beke György három könyvét,¹² rámutatva arra, hogy milyen veszélyekkel jár, ha egy szerző az általa korábban írt szövegeket egy új kiadás kedvéért önkényesen módosítja, vagy „kifelejt” belőle bizonyos részeket.¹³ Alapvető fontosságúnak tartjuk a szerző azon gondolatait is, melyet Földes György *Magyarország, Románia és a nemzeti kérdés, 1956–1989* című 2007-es monográfiájáról írt. Az említett mű ugyanis hatalmas forrásanyagot megmozgatva, alaposan bemutatja a Kádár-kori magyar uralmi elit nemzetiségekről és nemzettudatról kialakított képét, a magyar és a román pártvezetők eredménytelen, az erdélyi magyarságot érintő tárgyalásait, egyáltalán Magyarország és Románia viszonyát a Kádár-korban, viszont nem tárja fel a két szomszéd nemzet elitje közti rossz viszony társadalomtörténeti gyökereit, igazolva ezzel mindazokat a vádakot, melyekkel azon *politikátörténészeket* illetik, akik nem, vagy csak igen kis mértékben mélyednek el más (történet)tudományi ágakban. Borsi-Kálmán viszont jó érzékkel – elismerve Földes könyvének tagadhatatlanul létező érdemeit is – rámutat arra: Kádár János és társai nem értették, mert nem érthették a regáti román mentalitás és érdekérvényesítő technika „balkáni-bizantinus” jellegét, képtelenek voltak felfogni, hogy Gheorghe Gheorghiu-Dej és Nicolae Ceaușescu számára teljesen hiteltelen volt a magyar vezetők fogadkozása a határok sért-

hetetlenségéről, a kisebbségi kérdés román belügynek való tekintéséről. Ezt a bukaresti politikusok, más politikai kultúra és ösztönvilág örökösiként és más történelmi idősíkban lévén, nem hitték el.¹⁴

A *Megközelítések II.* nagy érdeme az is, hogy olyan személyekről rajzol életszerű portrét, akik évtizedek óta munkálkodnak a magyar kultúráért, történelmi gondolkodásunk alakításáért, a nagybetűs Tudományért, mégsem hallunk róluk szinte semmit, nem kapnak (média)nyilvánosságot. Ilyen ember a kötet szerkesztője is, Filep Tamás Gusztáv, akinek bemutatására külön fejezetet áldozott a szerző,¹⁵ hiszen ő „mintegy magába sűrít, megszemélyesít egy (magyar) értelmiségi sorsot: az Ismeretlen Tudósét, akinek lehet, hogy szobrot állít majd (valamikor) a »hálás« utókor [...] itt és most azonban a kortárs tudományos közvélemény, megannyi osztályos társához hasonlóan, nemigen vesz tudomást róla, alig méltányolja... Nem »jegyzik«, nincs divatban.”¹⁶ Pedig a rendszerváltás óta számos írása jelent már meg a határon túli (elsősorban felvidéki) magyarság 20. századi történetéről, irodalmáról, kultúrájáról. Talán azért van személye körül hallgatás, mert Filep Tamás Gusztáv – a legtöbb tollforgatóval ellentétben – nem állt be a mai magyar értelmiségi szekértáborok valamelyikébe,¹⁷ ahogyan Borsi-Kálmán Béla sem... Mindenesetre egy emberrel már biztosan nőtt Filep Tamás olvasóinak száma.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a kötet jelentékeny hányadát teszik ki a futballról, a futballistákról írott értekezések, elemzések. Ez sem véletlen, a szerző valamikor az FTC játékosa volt, jól ismeri azt a világot, amiről szinte minden férfiember tudni vél valamit széles e világon. Borsi-Kálmán Béla viszont – sokakkal ellentétben – szakavatottan hozzá is tud szólni a focihoz, valóságos (társadalom)történelmi elemzésekkel kerekíti ki mondanivalóját. Zseniális, ahogyan összehasonlítja Nicolas Sarkozy bukott francia miniszterelnököt José Mourinhoval, a Real Madrid edzőjével, s jut el innen a világ egyik legjobb futballcsapatának problémáihoz az *Egy korszak végén? Futball és politika (avagy hevenyészett kisportrék egy tréneréről és egy koázi státusférőről)* című fejezetben. De említhetnénk még azt a magyar labdarúgás szempontjából is jelentős elemzést, amely a spanyol nemzeti válogatott romló tendenciájú játékaról ad láttelepet (L. a *Busquets és Forlan avagy hevenyészett benyomások a 2010-es dél-afrikai világbajnokságról* című írást).

Rendkívül érdekesnek találtuk a 20. századi magyar futball három legnagyobb géniusza – Puskás Ferenc, Albert Flórián és Varga Zoltán – sorsának értő, okos elemzését.¹⁸ Azt, hogy Puskás Öcsi, a Rákosi-rendszer legnagyobb futballszárja miként alázta porig beszólásával 1965-ben Bilbaóban a Kádár-kor épülőfélben lévő bálványát, Albert Flóriánt, s járult hozzá ezáltal a magyar futball későbbi mélyrepüléséhez. Amit ugyanis Albert a Száguldó Órnagytól kapott, azt öntudatlanul másokon torolta meg, például Varga Zolin, akit néhány év alatt gyakorlatilag elüldözött maga mellől, pedig az 1968-ban emigráló futballzseni itthon maradása lelassította volna a magyar

futball hanyatlását, mert Albert és Varga *együtt* úgy tudott futballozni, hogy az a világ bármelyik védelmét is feltörhette volna. Albert azonban nem tudta valószínűleg a gondolatát sem elviselni annak, hogy Varga esetleg hosszú távon megelőzi őt.¹⁹ Csupán az a furcsa, hogy Borsi-Kálmán mindezt már kifejtette 2008-as, *Az aranycsapat és a kapitánya* című könyvében,²⁰ fel is tünteti írásának végén, hogy eme művében a témáról bővebben is lehet olvasni... De akkor miért kellett ennek az írásnak az új kötetébe bekerülnie?

Szintén nem értettük, hogy a szerző miért gondolja Fejtő Ferencről, hogy az ismert baloldali gondolkodó hosszú pályafutásának vezérfonala a magyar értelmiségiek közti szellemi hídépítés volt. Hiszen fiatalon igencsak kivette a részét a népi-urbánus vitából,²¹ idősen pedig Medgyessy Péter, majd Gyurcsány Ferenc miniszterelnökök mellett vállalt tanácsadói szerepet (erre maga Borsi-Kálmán hívja fel a figyelmet a 156. lábjegyzetben!),²² amivel a szekértáborok közti közeledést legjobb esetben is csak csekély mértékben segíthette elő...

Ezek azonban csak apróságok, a kötet nagy részének állításaival egyetértünk, a kérdésfeltevéseket fontosnak és elgondolkodtatónak találjuk. Az el-ütések, elgépelések száma minimális, köszönhetően az említett Filep Tamás Gusztáv gondos szerkesztői munkájának. Mindössze egy megjegyzésünk van e téren: a 117. oldalon található 181. lábjegyzetben a szerző – feltehetőleg véletlenül – elírta az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának nevét Állambiztonsági Iratok Történelmi Levéltárára.

Összességében elmondhatjuk, hogy igen színvonalas, olvasmányos, kifejezetten gondolatébresztő mű látott idén napvilágot, a szerző tartja magát az általa felállított magas mércéhez, kötete semmiben sem marad el korábbi műveitől. Hosszú időbe telt, amíg Borsi-Kálmán Béla eljutott a futballpályák világától a szekértáborok közti hídra, melynek még mindig óriási szakadékot kell átívelnie. Mindenesetre, ha az utókor a jövőben listát készít azon személyekről, akik a szellemi közvetítés, az értelmiségi megbékélés eléréséért harcoltak, akkor Borsi-Kálmán Béla igen előkelő helyen fog szerepelni azon a listán, míg sok, ma *mérvadónak* vagy *meghatározónak* kikiáltott történész kevésnek fog találtatni. Kicsit azonban tartok tőle, hogy ez csak a távoli jövőben fog megvalósulni...

Jegyzetek

¹ Idézi: SALAMON Konrád: *A Márciusi Front*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980, 109–110. p.

² BORSI-KÁLMÁN Béla: *Megközelítések. Tanulmányok a magyar-román (román-magyar) kapcsolattörténetről és identitásról*, Lucidus Kiadó, Budapest, 2011, 220 oldal. A két könyv borítója egyébként megegyezik: mindkettőn egy fahíd látható.

- ³ Életrajzát L. < <http://keleteuropa.elte.hu/borsi.html>> (letöltve 2012. 10. 20.).
- ⁴ L. PÁL Zoltán: Fájdalmas közös történelem, *Pro Minoritate*, 2011/ Téli, 140–142. p., 142. p.
- ⁵ BORSI-KÁLMÁN: *Megközelítések II.*, 249–250. p.
- ⁶ *Uo.*, 41–54. p.
- ⁷ L. pl.: BORSI-KÁLMÁN Béla: A román társadalom az 1850-es, 60-as években – ahogyan a magyar (Kossuth-)emigránsok látták, *Alföld*, 1990/6., 34–38. p.
- ⁸ BORSI-KÁLMÁN: *Megközelítések II.*, 70–73. p.
- ⁹ *Uo.*, 23–29. p.
- ¹⁰ *Uo.*, 83–93. p.
- ¹¹ *Uo.*, 11–19. p.
- ¹² Egy erdélyi író-riporter nyomdokain. Beke György: *Szigetlakók* (Mundus, 1996), *Boltívek teherbírása* (Mundus, 1998), *Kossuth-emigráció Bukarestben* (Kozdok, 1998) c. könyveiről. *Uo.*, 189–199. p.
- ¹³ *Uo.*, 195–199. p.
- ¹⁴ *Uo.*, 205–209. p.
- ¹⁵ A változás élménye – és a változatlanság bizonyossága (Portrévázlat Filep Tamás Gusztávról, avagy gondolatszilánkok az Ismeretlen [magyar] Filosz egy munkanapjáról), *Uo.*, 125–134. p.
- ¹⁶ *Uo.*, 131. p.
- ¹⁷ *Uo.*, 130. p.
- ¹⁸ A három muskétás drámája: Puskás, Albert, Varga, *Uo.*, 135–143. p.
- ¹⁹ *Uo.*, 137–143. és 252. p.
- ²⁰ BORSI-KÁLMÁN Béla: *Az aranycsapat és a kapitánya. Sorsoázlatok a magyar futballpályák világából*, Kortárs Kiadó, Budapest, 2008, 156–157. p., 161–168. p., 179–192. p.
- ²¹ SALAMON: *i.m.*, 70–71. p.; GYURGYÁK János: *Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus története*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007, 198. és 200. p.
- ²² BORSI-KÁLMÁN: *Megközelítések II.*, 105. p.